

A performatívumok aspektuális jellemzőinek kérdéséhez

Szili Katalin

A performatívumok általános meghatározásuk szerint olyan, főként igei beszédelemek, amelyeknek kimondásával egyben el is végezzük az adott cselekedetet. Az előadás e jellemzőjükből, a mondás és végrehajtás időbeli egybeeséséből kiindulva tesz kísérletet aspektuális jellemzőik megragadására. A kérdésfelvetéssel főként az északi (nyugati és keleti) szláv nyelvekkel foglalkozó dolgozatokban találkozhatunk, nem minden ok nélkül. Az oroszban, a lengyelben ugyanis általában az e nyelvekben megtalálható folyamatos–befejezett ige párok első tagja testesíti meg az aktuális beszédcselekedetet (*благодарю вас; пишу вам*). Ezek az ige azonban – performatívumként – folyamatos alakjuk ellenére sem lehetnek folyamatos szemléletűek, ugyanis e nézőponttal a beszélő belehelyezi magát az aktuális cselekvés folyamatába. Ha pedig ez megtörténne a fenti példákban, a *Köszöntöm* üdvözlés az ’éppen köszöntöm önt, a ’kérem önt’ kérés pedig az ’éppen kérem önt’ konstatívummá válna.

Az aspektuális oppozíciók közötti szabálytalan választások, a fenti jelenségek a magyar nyelvben is tetten érhetők: hol az oroszhoz hasonlóan a lexikális jegyük alapján imperfektív vagy semleges igét alkalmazunk egy-egy beszédcselekedet végrehajtására (*Gratulálok! Köszönöm, hogy eljöttél. Azt tanácsolom, hogy maradj otthon. Sajnálom, hogy nem jössz.*), hol csak igeikötős alakban létező, tehát nagy valószínűséggel perfektív szemléletű igét: *Felszólítom, hogy fizesse be a tartozását.; Visszautasítom a gyanúsítást.* Sőt nemegyszer az aspektuális párok közötti csekély eltérés magyarázata jelent feladatot a kutató számára: *Kérem, hogy jöjjön ide. Megkérem, hogy jöjjön ide.* (Megjegyzem, az igeikötő nélküli formákat nem azonosítom automatikusan a folyamatos aspektussal, ahogy az igeikötőseket sem a perfektívvel, de az igeikötő meglétét vagy hiányát meghatározó információnak tartom az igei aspektus meghatározásához.)

A kérdést, hogy mi a magyarázata az aspektuális ellentmondásoknak, milyen idő- és cselekvésképet tükröznek a performatívumok, Koschmieder, J. D. Apreszjan, Krékits József témával foglalkozó írásaiból kiindulva válaszolja meg az előadás.

Irodalom

Koschmieder, E. 1929. *Zeitbezug und Sprache. Ein Beitrag zur Aspekt- und Tempusfrage.*

Leipzig–Berlin.

Krékits József 2006. *Felszólító performatív beszédaktusok.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

Apreszjan, J. D. 2005. *Izbrannije trudi. II. Integralnoje opisanije jazika i sistemnaja lekszikografija.* Moszkva.

Bondarko, A. D. 1987. *Teorija funkcionalnoj grammatiki.* Leningrad, Nauka.